

Зозуляк О.І.

*кандидат юридичних
наук, доцент, доцент
кафеди цивільного права
Юридичного інституту
Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника*

Zozuliak O.I.

*PhD in Law, associate
Professor of the chair of civil
law of Juridical Institute
Precarpathian National
University Named after Vasyl
Stefanyk, the senior lecturer*

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЗІ СТАТУСОМ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

УДК 347.72.032

Традиційно у цивілістичній літературі як критерій розмежування підприємницьких і непідприємницьких юридичних осіб (за ЦК України – товариств, що пов’язане із відсутністю комплексного врегулювання становища непідприємницької юридичної особи на рівні Кодексу) наводиться мета їх діяльності – одержання чи неодержання прибутку, а у визначенні непідприємницької юридичної особи ключовою ознакою є те, що така структура діє без мети одержання прибутку. Таке бачення закріпилось у цивілістиці ще з дореволюційної літератури та особливо розвинуте радянською цивілістикою. Разом з тим, на сьогодні з абсолютною певністю можна стверджувати, що наведені підходи виступають швидше даниною цивілістичній традиції, проте не відображають потреб сучасності щодо суті непідприємницьких юридичних осіб та особливостей їх участі у цивільному обороті. У цьому зв’язку варто навести влучне висловлювання Є. О. Суханова: «Необхідно визнати, – вказує він, що цивілістика і законодавство, яке слідує за її висновками і постулатами інколи не зовсім послідовно відображають сучасний стан справ в деяких окремих сферах майнових (цивільно-правових відносин)» [1, с. 7]. Абсолютно сприймаючи наведені автором міркування, додамо, що вони особливо актуальні щодо непідприємницьких юридичних осіб, а така консервація загальноприйнятих підходів щодо правової природи непідприємницьких структур зі статусом юридичної особи призводить у результаті до їх неді-

свості. Вітчизняна цивілістика останніх років з особливим інтересом задається проблемою здійснення підприємницької діяльності непадприемницькими юридичними особами. Проте, якщо ще кілька десятиліть тому питання ставилося в контексті можливості здійснення підприємницької діяльності непадприемницькими юридичними особами взагалі, то на сьогодні ідея щодо можливості здійснення такої діяльності сприймається як абсолютно виправдана і така, що відповідає фундаментальним засадам сучасного цивільного обороту й механізмам ринкової економіки. Така ситуація означає, що серед двох підходів – функціонального та економічного – у поясненні призначення непадприемницької юридичної особи перевагу останнім часом отримав саме економічний підхід, підтвердження чого знаходимо в положеннях ЦК України, які визначають базові засади здійснення підприємницької діяльності непадприемницькими юридичними особами. У цьому аспекті варто наголосити на далекоглядність розробників ЦК України, які при неактивній на той час участі непадприемницьких організацій у майнових відносинах зуміли побачити поряд із їхніми некомерційними цілями і тенденцію до комерціалізації. Дійсно, на сьогодні серед дослідників проблем комерціалізації непадприемницьких організацій майже неможливо виділити погляди, які б заперечували логіку тих процесів, що пов'язані зі здійсненням поряд із своєю некомерційною діяльністю і комерційну. Навіть ті дослідники проблем комерціалізації непадприемницьких організацій, для прикладу, американський науковець Говард Олек у своїх ранніх наукових працях піддавав критиці й заперечував такі процеси, а згодом, навпаки, виступив прихильником такої тенденції [2].

Здійснення підприємницької діяльності непадприемницькими організаціями ставить перед вітчизняним законодавцем на порядок денний проблеми щодо особливостей їх участі в підприємницьких відносинах, співвідношення між їх спеціальною правоздатністю та одержанням прибутку, правового механізму та доцільності відповідних обмежень при здійсненні ними підприємницької діяльності, а головне – пошуку шляхів і напрямів вдосконалення легального поділу юридичних осіб на підприємницькі та непадприемницькі, з приводу яких спробуємо викласти власне бачення в рамках цієї статті.

Основою закріплення за непадприемницькими юридичними особами (як непадприемницькими товариствами, так і установами) права на здійснення підприємницької діяльності виступає стаття 85 ЦК України, де подається легальне визначення непадприемницьких товариств як товариств, що не мають на меті одержання прибутку для його наступного

розподілу між учасниками. Як випливає з наведеної статті, концептуальні засади регулювання ЦК України непідприємницьких юридичних осіб є абсолютно не відпрацьовані і носять фрагментарний характер, адже в її рамках йде мова про непідприємницькі товариства як видове поняття, проте не згадується про непідприємницьку юридичну особу як категорію родоу. Іншими словами, формулюючи визначення непідприємницької юридичної особи можливо варто було б використовувати зазначений критерій (виваженість критерію, закладеного в межах ст. 85 ЦК України ще слід піддати відповідному науковому аналізу), а не тільки непідприємницьких товариств. Крім того, для визначення засад здійснення непідприємницькими юридичними особами підприємницької діяльності не менш важливе значення має ст. 86 ЦК України «Здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими товариствами та установами», де зазначено, що непідприємницькі товариства й установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені та сприяє її досягненню.

Комплексний аналіз обох норм ЦК України дозволяє стверджувати, що законодавець ставить ряд умов при здійсненні непідприємницькими юридичними особами підприємницької діяльності: по-перше, підприємницька діяльність повинна служити досягненню мети, для якої створювалася юридична особа; по-друге, одержаний в результаті такої діяльності прибуток не повинен розподілятися між учасниками.

Також слід вказати, що критерій поділу юридичних осіб на підприємницькі та непідприємницькі вказує нам на певну основну діяльність непідприємницьких юридичних осіб і додаткову (здійснення ними підприємницької діяльності), чим вводить так звану «умовність» їх поділу, на що часто звертається увага в цивілістиці, провокує критичне сприйняття такого поділу та навіть появу міркувань з приводу доцільності відмови від нього. Це означає, що критерій класифікації досліджуваних суб'єктів цивільних правовідносин обраний не зовсім вірно, що створює потребу в напрацюванні дієвих класифікаційних критеріїв з метою якісної систематизації юридичних осіб в цілому та непідприємницьких зокрема. Оперування термінами «допоміжна діяльність», «інша діяльність, що приносить доходи» непідприємницьких юридичних осіб на практиці може створити тільки додатковому плутанину і довільне тлумачення цих категорій. У цьому зв'язку варто повною мірою підтримати міркування А. В. Зеліско, яка цілком вірно зауважує, що факт належності

ті підприємницької діяльності до основної чи допоміжної в жодній мірі не змінює її сутності, вона все одно залишається підприємницькою [3, с. 194]. А це ще раз підтверджує доцільність вивіряння вміщених у ЦК України підходів щодо класифікаційних критеріїв поділу досліджуваних нами суб'єктів.

У цивілістичній літературі вже були запропоновані варіанти розвитку цивільного законодавства в цій частині. Так, досліджуючи концепцію непадприємницької юридичної особи, Т. В. Соїфер критикує такий критерій розмежування комерційних і некомерційних юридичних осіб як мету їх створення, пропонуючи в якості базового критерію мету їх діяльності. Мета створення непадприємницьких юридичних осіб (на відміну від підприємницьких) не пов'язана з одержанням прибутку, тоді як мета їх діяльності може мати безпосередню направленість на одержання матеріальних благ [4, с. 11-12]. Таким чином, дослідниця пропонує замість категорії *«діяльність з метою одержання прибутку»* вживати термін *«направленість на одержання матеріальних благ»*, що, вважаємо не внесе чіткості у вдосконаленні класифікаційного критерію непадприємницьких юридичних осіб. На сторінках «Вісника цивільного права» Д. І. Степанов порушує проблему щодо пошуку критеріїв розмежування юридичних осіб на комерційні й некомерційні і наводить досить переконливі аргументи на користь сприйняття економічного, а не функціонального критерію. Науковець наголошує, що єдиним кваліфікуючим критерієм непадприємницьких юридичних осіб, що відмежовує подібні організації в окремий тип юридичної особи, слід визнавати не критерій основної мети діяльності, а заборону на розподіл прибутку між учасниками некомерційної організації. Вказана заборона, на думку автора, будучи вбудованою в правову конструкцію некомерційної організації, з самого початку унеможливує використання форми непадприємницької юридичної особи як правової моделі, що орієнтована на максимізацію прибутку [5, с. 60]. Аналогічну позицію займає і Н. Є. Бодяк, яка, досліджуючи законодавство Білорусі, зазначає, що «основним критерієм поділу юридичних осіб на підприємницькі та непадприємницькі виступає заборона на розподіл прибутку, що одержаний в результаті підприємницької діяльності між засновниками (учасниками) організації» [6]. Подібна позиція прослідковується і в американській правовій доктрині, відповідно до якої непадприємницькі організації не можуть «працювати на благо приватних інтересів» і ніяка частина їх «чистого» прибутку не може бути використана на благо будь-якого приватного акціонера або індивідуума [7].

Моделюючи сутність підприємницької й непідприємницької юридичної особи за законодавством України, слід рухатися шляхом дихотомічного поділу, коли через один визначений критерій поняття ділять на дві групи, з яких одну характеризує наявність цієї підстави, а іншу – її відсутність. Закладення певного критерію означатиме, що коли для підприємницької юридичної особи він буде характерним, то для непідприємницької – ні. Найбільш універсальне визначення корпорації у вузькому розумінні, яке, по суті, можна ототожнити із категорією підприємницька юридична особа запропоноване В. А. Васильєвою. Обравши відповідні кваліфікуючі критерії, науковець до юридичних осіб корпоративного типу відносить всі організаційно-правові види юридичних осіб, які створені з метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками, і в результаті створення яких у засновників виникає особливий вид майнових та особистих прав, які прийнято називати корпоративними правами [8, с. 61; 8, с. 96]. Дане визначення можна характеризувати за двома критеріями: 1) створення корпорацій із метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками; 2) виникнення в засновників особливого виду майнових та особистих прав, які прийнято називати корпоративними правами. У цілях нашої статті важливим є саме перший із критеріїв (хоча наявність чи відсутність у засновників (учасників) корпоративних прав також важливий критерій на шляху побудови моделі непідприємницької юридичної особи). Так от, якщо відштовхуватися від тези, що підприємницька юридична особа (корпорація) діє з метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками, то непідприємницька – діє з метою одержання прибутку, але без його подальшого розподілу, що є логічним дихотомічним поділом досліджуваних нами цивілістичних категорій.

З точки зору моделювання відповідних цивілістичних ознак непідприємницької юридичної особи цей критерій відіграє надважливе значення, оскільки з його допомогою визначаються права засновника (учасника) непідприємницької юридичної особи щодо прибутку останньої. Але чи буде достатньо тільки його при формуванні доктринального визначення непідприємницької юридичної особи у визначенні слід зберегти вказівку на так звану основну мету? Основною метою непідприємницьких юридичних осіб є відповідна діяльність у культурній, соціальній, екологічній та інших сферах суспільного буття. Але чи тільки непідприємницькі організації діють з певною основною метою? Скажімо, чи не можна назвати мету, з якою здійснюють банківську, фінансову, страхову, діяльність на ринку цінних паперів основною для цих юридичних осіб? Очевидно, що

перепон, які б заважали вести мову про основний характер мети їх діяльності немає. У такому розрізі певна чітко виражена мета діяльності кожної юридичної особи є основною. Більше того, перелік різновидів мети діяльності по суті є незлічений як за категорією інтересу (публічний чи приватний), так і за сферою суспільних відносин. Крім того, яка роль у формуванні цивільно-правового становища юридичної особи належить ознаці основної мети її діяльності? На рівні ЦК України ця ознака майже не впливає на кристалізацію цивільно-правового статусу юридичної особи (у тому числі непадпріємницької). На рівні актів спеціального законодавства мета діяльності може відіграти роль, коли її надважливість для суспільства обумовлює посилені вимоги зі сторони законодавця стосовно тих суб'єктів, які її здійснюють, у частині особливостей державної реєстрації, вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу та інших особливостей (включаючи інтереси, що спонукають до її здійснення, вимоги до учасників, якщо йде мова про членську організацію). Такий підхід можемо констатувати при здійсненні банківської діяльності, діяльності політичних партій тощо. Таким чином, основна мета діяльності юридичної особи (як підприємницької, так і непадпріємницької) може слугувати основою встановлення підвищених вимог до неї на рівні окремих актів спеціального законодавства. Однак при формуванні класифікаційних критеріїв поділу юридичних осіб на підприємницькі та непадпріємницькі на рівні ЦК України вона не відіграє настільки важливу роль, як вказівка на те, що одержаний прибуток не розподіляється між учасниками (засновниками) непадпріємницької юридичної особи, а тому основна мета діяльності як ознака непадпріємницької юридичної особи носить додатковий характер при моделюванні її цивілістичної суті. Якщо сприймати дихотомічний поділ певних правових явищ, про який зазначалося вище, у нашому випадку – юридичних осіб, то підприємницькі юридичні особи є такими, що мають право на розподіл прибутку між собою, а непадпріємницькі – такі, що прибуток не розподіляють. Використання ж критерію виокремлення непадпріємницьких юридичних осіб за ознакою основної мети діяльності через свою невизначеність не є самодостатнім при здійсненні дихотомічних класифікацій.

Таким чином, вважаємо, що найбільш оптимальним напрямом удосконалення класифікаційних критеріїв відмежування непадпріємницьких юридичних осіб від підприємницьких буде передусім вказівка на нерозподіл між учасниками (засновниками) одержаного прибутку, а вже далі – конкретизація щодо спрямування його (прибутку) на досягнення відповідної мети діяльності непадпріємницької юридичної особи. Одно-

значний і чіткий класифікаційний критерій виокремлення непідприємницьких юридичних осіб, що мав би бути закладений на рівні ЦК України, сприятиме розвитку спеціального законодавства у сфері конкретних різновидів непідприємницьких юридичних осіб у тому ж ключі, у якому скеровані базові норми Кодексу, та виключатиме ті законодавчі неточності, що існують в окремих законодавчих актах. Так, для прикладу, у ч. 4 ст. 16 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначено, що благодійні організації мають право здійснювати господарську діяльність без мети одержання прибутку, що сприяє досягненню їх статутних цілей. При цьому, у ч. 1 ст. 11 цього ж Закону визначено, що метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних із ними осіб, а також серед працівників таких організацій. Чому така невдала редакція норм Закону? Очевидно, серед іншого (передусім низького рівня юридичної техніки) через відсутність чіткого критерію поділу юридичних осіб на підприємницькі та непідприємницькі. У Законі замість того, щоб прописати, що прибуток не розподіляється між засновниками, прописали можливість здійснення господарської діяльності без мети одержання прибутку. А яким чином такою неприбутковою господарською діяльністю можна посприяти реалізації мети благодійної організації? Відповідь однозначна – жодним. У продовження критики положень даного Закону, а таких спеціальних законодавчих актів чимало, абсолютно погоджуємось із цілком слушними застереженнями В. А. Васильєвої з приводу того, що замість здійснення узагальнень і доктринального тлумачення, вітчизняна законодавча система поповнюється все новими й новими нормативними актами, які настільки далекі від гармонізації з наявним законодавством, що краще їх не приймати, аніж потім узгоджувати та уніфікувати [9, с. 5]. Зазначена теза особливо актуальна, коли йде мова про непідприємницькі юридичні особи і надзвичайно великий масив нормативного регулювання із рівнем правотворчості, що не витримує жодної критики, в тому числі в частині розвитку базових положень ЦК України щодо здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими юридичними особами.

З урахуванням наведених позицій щодо критерію розмежування підприємницьких і непідприємницьких юридичних осіб робимо проміжний висновок з приводу того, що непідприємницькі юридичні особи – це юридичні особи, які не здійснюють розподіл прибутку між засновниками (учасниками), а спрямовують його на досягнення суспільнокорисної чи приватнокорисної мети в різних сферах суспільного життя.

Проте концепція підприємницької діяльності непадприємницьких юридичних осіб не обмежується виключно вибором правильного критерію їх виокремлення. Не менш важливе значення відіграють і положення, якими б визначався правовий механізм, межі та інші аспекти підприємницької діяльності непадприємницькими структурами зі статусом юридичної особи. Проблема пошуку найбільш оптимального механізму врегулювання підприємницької діяльності непадприємницьких юридичних осіб ускладнюється ще й тим, що правова фігура некомерційної організації як учасника майнових правовідносин із теоретичної точки зору є майже не пізною. Тому, обираючи шляхи розвитку законодавства, у жодному разі не слід забувати, що підприємництво – професійна діяльність із визначеною спеціалізацією, напрямками і формами здійснення. Підприємницька діяльність непадприємницьких структур без виважених законодавчих обмежень однозначно не зможе витримати конкуренції професіоналів – підприємницьких юридичних осіб. Це може вплинути на тривалість та ефективність їх діяльності, адже, будучи ненадійним контрагентом без мінімального статутного капіталу, часто невласником майна, а відтак неповноцінним суб'єктом цивільно-правової відповідальності, підприємництво некомерційних структур може серйозно підірвати стабільність цивільного обороту.

При проведенні відповідних наукових пошуків за обраним нами напрямом варто звертатись також до позитивного досвіду інших країн, де правовий механізм здійснення підприємницької діяльності непадприємницькими структурами чітко відпрацьований. Так, звернення до досвіду країн Центральної та Східної Європи дозволяє стверджувати, що, крім загальної формули щодо нерозподілу прибутку, одержаного в результаті підприємницької діяльності, в окремих країнах встановлюються і додаткові вимоги, зокрема щодо необхідності вказівки в установчих документах тих видів господарської діяльності, які здійснює непадприємницька юридична особа; окремі країни закріплюють положення про те, що економічна діяльність може носити тільки епізодичний характер і не може складати частину діяльності організації, здійснюваної на регулярній основі (Румунія), або ж подібна діяльність допускається лише в обсязі, який необхідний для підтримання діяльності, що спрямована на досягнення статутних цілей (Хорватія, Угорщина, Литва). Досить чітко прослідковується вплив виду непадприємницької юридичної особи на можливість здійснення нею підприємницької діяльності. Так, для прикладу, у Чехії громадським і благодійним фондам забороняється здійснювати підприємницьку діяльність попри загальний дозвіл на здійснення такої

діяльності всім іншим видам непідприємницьких організацій. Аналогічний підхід запроваджений і в Словаччині. У Македонії благодійні фонди та об'єднання не можуть безпосередньо здійснювати підприємницьку діяльність, а виключно шляхом створення акціонерного товариства [10].

З точки зору економічних моделей, що втілюються в життя при здійсненні підприємницької діяльності непідприємницькими організаціями, в економічно розвинених державах, до прикладу, в США поширеними є кілька життєздатних бізнес-моделей для некомерційних організацій, які дозволяють генерувати додаткові джерела доходу і досягнення більш стійкої організації ведення підприємництва некомерційними організаціями, зокрема: нарощення продаж фірмових товарів, модель «плата за послуги», заснування окремого комерційного підприємства чи так званого гібридного соціального підприємства, перехід від некомерційної організації до комерційної [7]. Найбільш поширеними при цьому є перші дві бізнес-моделі: продаж фірмових товарів та система «плата за послуги». З активною діяльністю некомерційних організацій змінюються (зростають чи зменшуються) обсяг і межі здійснення ними підприємницької діяльності. Поступова їх комерціалізація неминуче веде до зміни їх правової моделі на підприємницьку юридичну особу в тих організаційно-правових формах, що передбачені для останніх. Якщо ж через певні механізми (скажімо, модель, яку ми наводили – «плата за послуги») непідприємницька юридична особа має можливість перебувати на належному рівні фінансування (а точніше – самофінансування), вона у такий спосіб віднайде своє місце в комерційній сфері. Подібну тенденцію зауважила й І.В.Спасибо-Фатєєва, відзначаючи, що непідприємницькі товариства програють підприємницьким як у стартовому капіталі, так і в подальшому фінансуванні. Проте, якщо непідприємницьке товариство все ж пододало цей бар'єр, воно вже втрачає зміст у звуженні тих цілей, для яких створювалося. І, навпаки, превалювання в будь-якій сфері непідприємницьких товариств, що займаються підприємницькою діяльністю, означає, що там ще не сформувалося конкурентне середовище. Через це непідприємницькі товариства не складають конкуренції підприємницьким, а займають свою нішу в підприємницькій сфері [11, с. 29]. Розуміючи, що межі підприємництва для різних непідприємницьких структур різні, та сприймаючи цей факт як об'єктивне явище, що для окремих із них, за цілком слушним застереженням І. В. Спасибо-Фатєєвої, взагалі не мислиться в комерційному контексті (наприклад, благодійні, інші суто альтруїстичні організації, а також житлові та інші кооперативи, мета створення яких не передбачає підприємницької діяльності) [12, с.

75], на законодавчому рівні слід деталізувати відповідні критерії (умови) здійснення підприємницької діяльності останніх. І ці критерії повинні бути закріплені на рівні ЦК України, а вже потім деталізовуватись в спеціальних нормативно-правових актах. У літературі звертається увага на доцільності введення додаткових обмежень і вимог у частині здійснення підприємницької діяльності непадприємницькими організаціями [13, с. 226]. На потребі більш детальної регламентації механізму здійснення підприємницької діяльності, правда, непадприємницькими товариствами наголошує й А. В. Зеліско, пропонуючи, зокрема, встановити імперативні норми щодо обов'язкового зазначення в установчих документах непадприємницьких товариств вичерпного переліку можливих видів їх підприємницької діяльності, підвищених вимог до їх статусу, розміру статутного капіталу, особливого порядку звітності за результати діяльності тощо [3, с. 194]. Абсолютно погоджуючись із наведеними вище міркуваннями щодо доцільності введення відповідних обмежень на здійснення непадприємницькими юридичними особами підприємницької діяльності, вважаємо, що зміст базових норм, які слід закріпити в ЦК України, повинен бути чітко відпрацьованим і виваженим. При цьому вважаємо, що не останнє значення в цьому процесі відіграє роль прибуткової діяльності в забезпеченні належної діяльності непадприємницької структури зі статусом юридичної особи. Разом з тим, вважаємо, що на рівні ЦК України не варто конкретизувати особливі обмеження на здійснення підприємницької діяльності тих чи інших непадприємницьких юридичних осіб (це може створити додаткову плутанину у правозастосуванні), а зберегти закладене правило щодо однакових можливостей для здійснення підприємницької діяльності непадприємницькими юридичними особами, проте з вказівкою на те, що така діяльність можлива, якщо інше не заборонене законом. А уже в спеціальних законодавчих актах слід вказувати, які ж обмеження в частині здійснення підприємницької діяльності стосуються того чи іншого виду непадприємницьких структур зі статусом юридичної особи. Ці обмеження можуть виявлятися як у повній забороні підприємницької діяльності чи, скажімо, в наданні можливості непадприємницьким організаціям здійснювати ті види підприємницької діяльності, що визначені в їх установчих документах тощо.

Позитивно сприймаючи тезу щодо необхідності визначення в установчих документах вичерпного переліку можливих видів підприємницької діяльності непадприємницькими юридичними особами, вважаємо, що нормативне врегулювання окреслених питань щодо змісту установчих документів непадприємницьких юридичних осіб повинно зосереджува-

тись саме на рівні ЦК України, як базовому акті, який визначає правовий статус юридичних осіб, в тому числі щодо порядку створення та припинення, та бути розвиненим на рівні спеціального законодавства. З огляду на зазначене, вимога, що міститься у Податковому кодексі України в частині змісту установчих документів, видається не зовсім логічною за розташуванням та повинна бути перенесена в ЦК України і знайти своє місце в тих статтях, якими визначається зміст установчих документів юридичних осіб. Податкове право чи інші галузі права будуть послуговуватися зазначеними нормами, а не моделювати власні положення, що викривляють цивілістичні засади щодо форми та змісту установчих документів, переобтяжуючи їх зайвими публічними елементами.

З приводу ідеї щодо доцільності встановлення законодавчих вимог до мінімального розміру статутного капіталу непідприємницьких юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність, то нами вона сприймається позитивно, але в світлі останніх законодавчих тенденцій щодо нівелювання вимог до мінімального розміру статутного капіталу навіть підприємницьких юридичних осіб (передусім товариств з обмеженою відповідальністю) вбачаємо певну ілюзію у можливості її реалізації. Хоча для окремих, навіть непідприємницьких юридичних осіб, така вимога є однозначно необхідною (яскравим прикладом є, зокрема, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб України в умовах теперішньої кризи банківської системи).

Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах сучасного цивільного обороту поділ юридичних осіб на підприємницькі та непідприємницькі повинен здійснюватись за підставою розподілу / нерозподілу прибутку. При цьому такий критерій класифікації повинен застосовуватись до всіх непідприємницьких структур зі статусом юридичної особи, а не тільки до непідприємницьких товариств. Це базовий критерій, який на рівні ЦК України дозволить кристалізувати права засновника (учасника) непідприємницьких юридичних осіб, що побудовані на засадах членства (участі) на прибуток непідприємницької організації, систему взаємовідносин у юридичних особах, що побудовані на унітарних началах. Саме тому подальші законодавчі ініціативи повинні бути скореговані на перехід до критерію, що вказує на специфіку розподілу прибутку юридичної особи.

У частині вдосконалення механізму правового регулювання здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими юридичними особами на рівні ЦК України варто зберегти норму щодо рівних прав на здійснення підприємницької діяльності усіма непідприємницькими юридичними особами, проте з вказівкою на те, що така діяльність мож-

Проблеми вдосконалення правового регулювання здійснення підприємницької діяльності не підприємницькими організаціями
лива, якщо законом не передбачено інше. А вже в актах спеціального законодавства, якими деталізовано правове становище тих чи інших не підприємницьких юридичних осіб, чітко визначити обсяг і межі здійснення ними підприємницької діяльності. Здійснення підприємницької діяльності не підприємницькими юридичними особами не порушує принцип спеціальної правоздатності, що їм притаманна. ЦК України слід доповнити нормами, якими б передбачалася деталізація змісту статуту в частині закріплення виключного переліку видів підприємницької діяльності, що буде здійснювати не підприємницька юридична особа. У подальшому законопроектна робота повинна зосереджуватися на закріпленні ролі майнової відокремленості юридичної особи шляхом закріплення відповідних законодавчих вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу юридичних осіб, в тому числі не підприємницьких.

1. Sukhanov E. A. *O vydakh sdelok v hermanskom y v rossyiskom hrazhdanskom prave [Tekst] / E. A. Sukhanov // Vestnyk hrazhdanskoho prava.* – 2006. – № 2.
2. Howard L. Oleck *Nature of Nonprofit Organizations in 1979, 10 U. Tol. L. Rev.* 962, 972 n. 60, 975 (1979); Howard L. Oleck *Mixtures of Profit and Nonprofit Corporation Purposes and Operations, 16 N.KY.L.REV.* 225 (1989).
3. Zelisko A. V. *Kontseptualni polozhennia pravovoi rehlamentatsii statusu nepidpriemnytskykh tovarystv [Tekst] / A. V. Zelisko // Aktualni problemy tsyvilnoho, simeinoho ta mizhnarodnoho pryvatnoho prava (Matvieievski tsyvilistychni chytannia): Materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii, Kyiv, 10 lystopada 2011 roku.* – K.: Alerta, 2012. – S. 192 – 194.
4. Soifer T. V. *Kontseptsyia nekommercheskykh orhanyzatsyi v rossyiskom hrazhdanskom prave [Tekst]: avtoref. dys. na soyskanye uchenoi stepeny d-ra yuryd. nauk: 12.00.03 / T. V. Soifer.* – M., 2013. – 54 s.
5. Stepanov D. Y. *V poyskakh kryteriya razghranychenyia yurydycheskykh lyts na dva typy y pryntsyp obosoblenyia nekommercheskykh orhanyzatsyi [Tekst] / D. Y. Stepanov // Vestnyk hrazhdanskoho prava.* – 2007. – T. 7. – S. 13 – 60.
6. Bodiak N. E. *Pravovoe polozhenye y systema nekommercheskykh yurydycheskykh lyts v hrazhdanskom prave Respublyky Belarus [Tekst] / N. E. Bodiak // Materialy Mizhnarodnoi naukoopraktychnoi konferentsii «Korporatyvne pravo Ukrainy ta inshykh yevropeiskykh krain: porivnialno-pravova kharakterystyka» (provedenoi Laboratoriiei z vyvchennia problem korporatyvnoho prava NDI pryvatnoho prava i pidpriemnytstva*

- im. F. H. Burchaka NAPrN Ukrainy spilno z Yurydychnym instytutom Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im. V. Stefanyka 26-27 veresnia 2014 r.). – Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka, 2014.
7. Michelle J. Stecker *Revolutionizing the Nonprofit Sector through Social Entrepreneurship* / Michelle J. Stecker // *Journal of Economic Issues*. – 2014. – Vol. 48. – Issue 2, pages 349 – 358.
  8. Vasyliieva V. A. *Korporatsii yak sub'ieky korporatyvnykh vidnosyn [Tekst]* / V. A. Vasyliieva // *Vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання korporatyvnykh vidnosyn v suchasnykh umovakh: Materialy Vseukrainskoho naukovopraktychnoho seminaru (provedenoho Laboratoriiu z vyvchennia problem korporatyvnoho prava NDI pryvatnoho prava i pidpryiemnytstva APrN Ukrainy spilno z Yurydychnym instytutom Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im. V. Stefanyka 25-26 veresnia 2009 roku)*. – Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka, 2010. – S. 56-62; Vasyliieva V. A. *Korporatsii yak sub'ieky korporatyvnykh vidnosyn [Tekst]* / V. A. Vasyliieva // *Korporatyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk* / V. V. Luts, V. A. Vasyliieva, O. R. Kibenko, I. V. Spasybo-Fatieieva [ta in.]; za zah. red. V. V. Lutsia. – K.: Yurinkom Inter, 2010. – 384 s.
  9. Vasyliieva V. A. *Deiaki sudzhennia shchodo stanu vitchyznianoho pravotvorennia i «chystoty» pravovykh instytutiv [Tekst]* / V. A. Vasyliieva // *Yurfakty plius*. – 2014. – № 29 (43). – S. 3
  10. Duhlas Rattsen *Pravovye osnovy deiatelnosti nekommercheskykh orhanyzatsyi v Tsentralnoi y Vostochnoi Evrope* / Duhlas Rattsen, Dəvyd Mur, Maikl Darem // *International Center for Not-for-Profit Law*. – 2009. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/CEE%20Overview_rus.pdf
  11. Spasybo-Fateeva Y. V. *Predprynymatelskaia deiatelnost nepredprynymatelskykh obshchestv [Tekst]* / Y. V. Spasybo-Fateeva // *Metodolohiia doslidzhennia problem tsyvilnoho prava ta protsesu: naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoї pam'iaty O. A. Pushkina (26 travnia 2012 r.)*. – Kh.: Kharkivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2012. – S. 27 – 29.
  12. Spasybo-Fatieieva I. *Yurydychni osoby za Tsyvilnym kodeksom Ukrainy [Tekst]* / Inna Spasybo-Fatieieva // *Pravo Ukrainy*. – 2014. – № 2. – S. 70 – 79.
  13. *Korporatyvnoe pravo: uchebnyi kurs: uchebnyk / otv. red. Y. S. Shytkina*. – M. : KNORUS, 2011. – 1120 s.

Зозуляк О. І. Проблеми вдосконалення правового регулювання здійснення підприємницької діяльності непадприємницькими організаціями зі статусом юридичної особи.

Стаття присвячена теоретико-правовому аналізу питань щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства у сфері здійснення непадприємницькими організаціями підприємницької діяльності. На основі аналізу положень законодавства і цивілістичної доктрини в статті запропоновано ряд пропозицій щодо вдосконалення механізму цивільно-правового врегулювання відносин, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності непадприємницькими юридичними особами, а також запропоновано нові підходи до критерію поділу юридичних осіб на підприємницькі і непадприємницькі.

Ключові слова: непадприємницька юридична особа; підприємницька діяльність непадприємницьких юридичних осіб.

Зозуляк О. И. Проблемы совершенствования правового регулирования осуществления предпринимательской деятельности непредпринимательскими организациями со статусом юридического лица.

Статья посвящена теоретико-правовому анализу вопросов по совершенствованию действующего гражданского законодательства в сфере осуществления непредпринимательскими организациями предпринимательской деятельности. На основе анализа положений законодательства и цивилистической доктрины в статье внесено ряд предложений по совершенствованию механизма гражданско-правового регулирования отношений, связанных с осуществлением предпринимательской деятельности непредпринимательскими юридическими лицами, а также рассмотрены новые подходы к критерию разделения юридических лиц на предпринимательские и непредпринимательские.

Ключевые слова: непредпринимательское юридическое лицо, предпринимательская деятельность непредпринимательских юридических лиц.

Zozuliak O. I. The problems of legal regulation improvement of entrepreneurship done by non-commercial organizations with legal entity status.

This article analyzes theoretical and legal issues of non-commercial organizations entrepreneurship. Analyzing current civil law as well as domestic and foreign doctrine, the author comes to a number of conclusions to improve the mechanism of civil relations regulation connected with entrepreneurship done by non-commercial legal entities.

Reasoned offers concern the improvement of classification criteria for assigning entities to commercial and non-commercial. Classification basis should have non-distribution of profits between members of the legal entity; specification of the conditions of entrepreneurship done by non-commercial organizations with legal entity status, in particular, by securing an exclusive range of entrepreneurship types, establishing legal requirements for minimum capital share of non-commercial organizations engaged in entrepreneurial activities etc. These rules should be included into the Civil Code of Ukraine and detailed in special legislation.

Keywords: non-commercial organizations, the business of non-business entities.